

domineras av svensk medelklass. I ett större kultur-analytiskt grepp diskuteras ett förändrat tidsbegrepp som utgångspunkt för vår samtida historieuppfattning. Denna utgör i sin tur grund för kulturavspolitik genom att den bäddar för att skapa kontraster och att skapa berättelser om förändringar över tid. Det är en viktig diskussion som tas upp här och jag ser fram emot en fortsättning.

Anneli Palmköld, Halmstad

Tradition och turism på Åland. Att använda kulturavvet. Yrsa Lindqvist (red.). Meddelanden från Folkkultursarkivet nr 21. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland nr 711. Helsingfors 2008. 240 s., ill. ISBN 978-951-583-167-5.

Under sommaren 2005 undersökte en grupp humanistiska forskare i vilken utsträckning symboler för tradition och lokal historia, eller med ett mer tidstypiskt ord, kulturav, utnyttjas i den turistanpassade bilden av det populära semesterområdet Åland. Forskarna, som alla är verksamma inom arkivvärlden – de flesta vid Folkkultursarkivet i Helsingfors – ville utröna hur producenter, företagare och guider presenterar ön och dess historia. Dokumentationsprojektet baserades på de klassiska etnologiska arbetsmetoderna fältarbete, deltagande observation och intervjuer. Stor hjälp hade forskargruppen också av marknadsföringsmaterial, dvs. turistbroschyrer och presentationshäften av skilda slag. Deltagarna i projektet valde var och en ett område för insamling, t.ex. kyrkor, lokala museer, hantverk eller historiska minnesmärken för att undersöka dels vari det s.k. kulturavvet består, dels hur det används av turistbranschen på Åland.

Frågor om kulturav och kulturavsturism berör ovillkorligen frågor om historia och historiebruk, återupplivande eller revitalisering av kulturella ytringar samt minnespolitik, dvs. frågor om aktiva processer om vad som väljs ut som arv, vem/vilka som väljer och hur urvalen presenteras och används samt kanske vilka konsekvenserna av urvalen och användningen blir. Vad händer med platser och företeelser när de upphöjs till lokala/regionala eller nationella arv? Hur omkodas och omtolkas föreställningar, föremål och miljöer när de blir symboler för något utöver sig själva och presenteras utifrån nya kontexter? Kulturav kopplas också gärna till frågor om äkthet eller autenticitet och till därmed sam-

manhängande föreställningar om nostalgi. Att återbruka historien är enligt många forskare att nyttja nostalgin som strategi och att hävda autenticitetens primat i en konstgjord och inautentisk samtid som människan finner otrivsamt och problematiskt. Som turister förväntas vi därför ha behov av att – samtidigt som vi tar oss geografiskt bort från det invanda och vardagliga – söka oss till andra världar och tider, där vi kan finna den balans, kontinuitet och trygghet som vår egen postmoderna, fragmentariserade värld inte tycks kunna erbjuda. Utifrån denna tolkning fungerar kulturavsturismen som ett läkande plåster.

Som turistmål har Åland gått från att vara platsen för den exklusiva societetens badhusliv under det sena 1800-talet till att bli masssturismens förlovade land i och med den färjetrafik som inleddes av Vikinglinjen 1959 och följdes av Silja Line 1961. Trafiken har sedan dess varit och är än idag tät och har väsentligt underlättat för alla slags resenärer att på ett enkelt, bekvämt, snabbt och framförallt prisvärt sätt ta sig till öarna. Strömmen av tillresande har också mycket riktigt ökat lavinartat, från blygsamma 7 000 personer år 1948 till 180 000 år 1963 och 2,1 miljoner 2006!

Vad har då Åland att erbjuda turisten och hur är utbudet kopplat till det egna kulturavvet? Det är dessa frågor som diskuteras i ett antal artiklar i antologin *Tradition och turism på Åland*. I boken tar forskarna med läsaren till olika platser där det kulturella arvet iscensätts på skilda sätt. Det handlar om – naturligtvis får man kanske säga när det gäller just Åland – maritima miljöer, men också om hantverksbodarna, kyrkor och hembygds museer samt om den åländska naturen.

Meta Sahlström, amanuens vid Österbottens traditionsarkiv i Vasa, skriver i sitt intressanta bidrag om Kobbaklintar, en lotsstation vid inloppet till Mariehamn. Lotsstationen var bemannad mellan 1861 och 1971 och genomgick därefter en omvandling till turistattraktion. De förfallna byggnaderna rustades upp, en skulptör tillverkade en 2,15 meter hög lots som placerades på utkiksplatsen och en vänförening med uppgift att bevara och vårda byggnaderna bildades. Kobbaklintar marknadsförs numera som Mariehamns och Ålands ansikte mot havet. Det maritima temat förstärks också av att man på platsen saluför åländsk rom med det fyndiga namnet Kobbaklibre. Namnet för – naturligtvis – tankarna till romdrinken Cuba Libre, men också till sjömän, hamnkrogar, äventyr och frihet, menar Sahlström. Hon hävdar också att det främst är autenticitet som söks på platsen, en autenticitet som

skall förstås utifrån en i samtiden upplevd fragmentarisering och instabilitet.

I ett par artiklar skriver 1:e arkivarien vid Folkkultursarkivet, Carola Ekrem, om de åländska kyrkorna. Det finns sexton äldre kyrkor på öarna och många av dem är populära turistmål. De kan uppfattas både som upplevelser, som religiösa rum, som delar av pilgrimsfärder och som unika konstverk. Ekrem ger exempel på vad för slags symboler kyrkorna är, men påpekar också – väl prosaiskt kan det tyckas – det problematiska med att ha dem öppna för eventuella tjuvar. Kyrkorna är fyllda med värdeföremål, kulturarv i ordets mest bokstavliga bemärkelse. Dessa värdeföremål är omistliga delar av kyrkan både som konstnärligt och andligt rum, men de är samtidigt obebakade och tillgängliga för alla besökare. Genom att tillgängliggöra det kulturella arvet riskerar man samtidigt att det förloras och därför inte längre kan erbjudas. Arvet bär alltså på sin egen destruktion.

Yrsa Lindqvist, bokens redaktör och tillika arkivarie vid Folkkultursarkivet, skriver i sitt bidrag om åländskt hantverk som symbol för tradition och kontinuitet. Hon har intervjuat hantverkare – två keramiker, två guldsmeder, fyra textilare, en träslöjdare och en smed – som alla arbetar med ”traditionellt” åländskt hantverk. Hon kan konstatera att hantverkarna har stor synlighet och goda nätverk på Åland, bl.a. genom projektet Skärgårdssmak från 1996. Det är ett från början EU-stött projekt som nu drivs som aktiebolag med ett verksamhetsområde som innefattar både Sverige och Finland. Projektets grundidé är att använda lokalt producerade råvaror för att bevara och utöka antalet arbetsplatser i skärgården. På deltagarna i projektet ställs höga kvalitetskrav. De utbildas genom seminarier i bl.a. marknadsföring och service och det ställs krav på deras produkter innan dessa får rätt att använda Skärgårdssmaks varumärke – en vit våg på blå botten. Produkterna uppfattas därför, menar Lindqvist, som typiskt representativa för Åland, inte bara av turister utan även av fastboende. Utöver sin höga hantverksmässiga kvalitet bär produkterna dock också på symboliska betydelser i form av småskalighet, närhet till naturen, hållbar utveckling och ett mera ”äkta” sätt att leva i vårt massproduktionssamhälle.

Antologin avslutas med en längre artikel av arkivarien vid Folkkultursarkivet Anne Bergman. Hon tar läsaren med på en guidad tur genom det åländska landskapet. Bergman har följt tre guidade grupper, dels i maj, dels i juli 2005. Inledningsvis lyfter hon fram och diskuterar guidens viktiga roll. En guide, skriver hon, skall, bland mycket annat, vara empatisk, välinformerad, utåtriktad,

vänlig, anpassningsbar och intresserad av människor, men även ha humor, kunskap, distans och veta att inte tala om religion och politik. Guidens uppgift är att vara ett slags ambassadör för sin ort, att locka både lokalbefolkning och turister. I detta arbete kommer guiden att både förmedla, skapa och förstärka det kulturella arvet, bl.a. genom att förmedla en idealiserad bild av kulturen.

Bergman påpekar också att guidens roll varierar med miljöerna som skall förmedlas. I en autentisk miljö, skriver hon, är friheten att berätta större än i ett museum, där guiden ofta följer utställarnas tankegångar. Hon problematiserar här inte innebörden av ”autentisk miljö”, men jag gissar att hon avser exempelvis en kyrka, en slottsruin eller en fornlämning där berättelsen inte är klart strukturerad som i ett museum, där utställningen byggs utifrån en kronologi eller ett tema. Men naturligtvis är det ändå så att varje gång den autentiska miljön förmedlas av guiden skrivs dess autenticitet om och blir någonting delvis nytt. Autenticiteten är skör och undflyende och mest bara en tillfällig konstruktion och historien om platsen förnyas varje gång den återberättas. Det autentiska, traditionella Åland skapas således i aktiva minnespolitiska sammanhang och skapas om och om igen.

Tradition och turism på Åland är en välgjord och estetiskt tilltalande produkt. Den är lättillgänglig i ordets bästa bemärkelse med sina välskrivna och ymnigt illustrerade bidrag. Säkerligen blir den en uppskattad presentbok i regionen. Den bör också tjäna syftet att marknadsföra de turistmål som diskuteras i den och som sådan alltså bli en del av det kulturarv den skildrar. Jag blir inte förvånad om den införlivas med de autentiska hantverken och finns till beskådan som andra föremål på turistmål som hembygdsgrändar, kyrkor och museer. Enbart som sådan har den då fyllt ett viktigt syfte.

Men antologin har fler dimensioner. Den är också ett viktigt vetenskapligt bidrag till kulturarvsdiskussionen. Kanske inte i första hand för några teoretiska fineser, även om flera författare visst använder teoretiska ingångar i sina studier. Nej, bokens styrka är de många och genomtänkta empiriska underlagen som nu kan tjäna som material för förnyade och fördjupade studier. Jag tackar alltså de flitiga insamlarna för den fylliga databas de åstadkommit med sina undersökningar och dokumentationer. Jag förmodar att deras resultat nu förvaras i Folkkultursarkivet där det kan generera många ytterligare studier.

Agneta Lilja, Huddinge